

**Геоенергетиката –
коректив в триъгълника Русия - Европейски съюз - САЩ**

проф. д-р Нина Дюлгерова

През последните години и месеци събитията, които се случват и процесите, които се засилват, разкриват нелицеприятната истина – светът се движи в посока, неизвестна даже за т.нар. ”сиви кардинали” в глобален и регионален план. Все повече се засилва дейността на политици и анализатори, които внушават идеи, имащи за цел повече да успокояват, отколкото да решават конкретни проблеми. Това най-вече важи за финансовата и икономическата област, за която и най-опитните специалисти не се наемат да прогнозират нейния хронологичен и тематичен обхват, както и крайните резултати.

Не така обаче стоят нещата с процесите и проблемите, които определят характеристиките, механизмите и взаимодействията в света през последните години от първото десетилетие на 21 век. Все още е актуална борбата със световния тероризъм, чието лице се търси и най-често открива в ислямския фундаментализъм и арабската общност. Все по-често обаче тази тема се измества от термини и техните производни от област, която изисква повече технологическо образование, а не толкова познания в банковия и икономическия сектор, а именно енергетиката. И ако доскоро тя беше част от скучните инженерни анализи от сферата на сондирането, извличането на нефта и газта, тяхната преработка и транспортирането до държавите-потребители, то сега нещата се промениха кардинално.

Енергетиката се превърна в основен коректив в отношенията между държави и международни организации. Освен това тя засили своето въздействие върху стратификацията в доминиращите досега от САЩ международни системи като ООН, НАТО, ОССЕ и Европейския съюз. Енергетиката, чиито географски дискурс влияе все повече върху новите конюнктурни, а защо не и стратегически, конфигурации в глобален и

регионален план, изведе на преден план и други акценти. Единият очертава все по-тясната обвързаност на енергийните суровини с интегритета и сигурността на държавите производителки, транспортиращи и консумиращи нефт и газ. Вторият все повече утвърждава превърналите се едва ли не в аксиома в годините на Студената война международноправни принципи и механизми на действие.

Събитията от 2008 г. и началото на 2009 г., които смесиха по невероятен начин политика, икономика, дипломация и война в различните точки от земното кълбо, убедително доказват, че всички теории за международните отношения, геополитиката и видовете стратегии се нуждаят от актуализиране в крачка. Обявената от Косово независимост, отказът на силните европейски държави да приемат американския натиск за действие на Плана за действие за членство в НАТО на Украйна и Грузия, южноосетинският конфликт, финансовата и икономическата криза, обхванала света, израелската интервенция в ивицата Газа, руско-украинският газов конфликт, който засегна пряко 18 държави от ЕС, дори изборът на афроамериканец Барак Обама за президент на САЩ, са малка част от примерите за динамичните промени в глобалното пространство.

Все по-често геоенергетиката разрушава традиции, стереотипи и механизми, които разширяват спектъра на непредсказуемите предизвикателства. Краят на Студената война създаде един сериозен идеологически вакуум, който почти през целия 20 век противопоставяше обществата в битката между комунизма и западните демократични ценности. В продължение на 10 години (до 11 септември 2001 г.) отсъствието на мотивация, която да обединява/разединява света, премина под знака на прехода към демокрация и разпадането на Съветския съюз и Югославия, водещи своето начало от края на Първата световна война. Първото десетилетие на 21 век все по-ясно очертава новата идеология, основаваща се на битката срещу новия анонимен световен враг - тероризма

и новата политическа стратегия на икономическите реалности – геоенергетиката.

Все повече се засилва глобализацията в икономически план. Ипотечната криза в САЩ за по-малко от година въввече света в икономическата рецесия. От друга страна това засили центробежните сили и динамизира политическата фрагментация, чиито конкретни проявления са Косово, Южна Осетия, Абхазия, Нагорни Карабах, Приднестровието (в постсъветското пространство), Тибет и много други. Последното разширяване на ЕС с включването на Румъния и България превърна Черно море в европейско. Това обаче увеличи дисхармонията и засилващото се отсъствие на координираност, консенсус и желание за съвместно преодоляване на многобройните вътрешни и външни предизвикателства пред Съюза. Противоречията между „старите” и „новите” членове на ЕС, проявяващи се във всички области на обществения живот, от Лисабонския договор, през кавказката криза до газовия конфликт между Москва и Киев, а най-вече в отношението и политиката към Русия, очертават нерадостните перспективи пред най-голямата международна организация в Европа. Тези процеси се пренасят и в ОССЕ, НАТО, ООН, което обхваща вече и глобалното пространство.

Засилващата се зависимост на Европа от единствено действащата енергийна система на Русия преобрази светът през последните години. Основни акценти на политическата и дипломатическата активност в регионален и глобален план вече са енергийните диверсификационни проекти и сигурността на нефто- и газопроводите. В миналото остава политическата и военната консолидация на Запада със САЩ. Първите пукнатини се появиха след обявената от САЩ, в разрез с резолюция 1441 на Съвета за сигурност на ООН, война на Ирак, което постави началото на дистанцирането на Париж и Берлин от Вашингтон. Отказът, основно, на Франция и Германия за членството на Грузия и Украйна в НАТО, доведе

до сближаването им с Русия, подчинено на геоенергийната зависимост. Опитите на Европа, съвместно със САЩ, за алтернативни на руските енергийни маршрути, проекти засега имат успех в нефтопровода Баку-Тбилиси-Джейхан и азербайджанско-турско-гръцкия газопровод. След петдневната августовска война между Грузия и Русия, първият маршрут е с висока степен на несигурност с оглед нестабилната политическа обстановка в южнокавказката република. Вторият тръбопровод се нуждае от хранване със сериозни количества природен газ, който притежават Туркменистан и Иран. Ашхабад не е проявил явни признаци за излизане от руската газова схема, а включването на Техеран в американската „ос на злото“ практически елиминира тази държава от европейските енергийни схеми. Създаденият от Русия, Иран и Катар т.нар. „газов ОПЕК“ в края на 2008 г. дава индикации за нова политико-икономическа конфигурация, която тепърва ще очертава акцентите на утрешния ден.

Останалите про- или антируски енергийни проекти продължават да бъдат постоянен предмет на политически обсъждания, консултации и договаряния, но остават все още в сферата на дългосрочните енергийни стратегии. Спорът за цените на газа и некоректното транспортиране между Москва и Киев за пореден път разкри няколко неприятни истини, които предопределят оформилата се, и като цяло, засилваща се политическа координираност между Париж, Берлин, Рим и Москва. Икономическите интереси определят и прагматизмът на утвърждаващото се европейско-руско сътрудничество. Енергийната зависимост от „Газпром“ и отсъствието на действени механизми за контрол и въздействие върху газовата транспортна система, преминаваща през Украйна към Европа, отново доказва неограничените възможности на Москва да въздействат върху отделни държави, в частност, и върху ЕС, като цяло.

Киев в края на декември 2008 г., подобно на Тбилиси през август 2008 г., но по друг начин, разигра чужд сценарий, който бе в ущърб на украинското общество, и като цяло не постигна преследваните цели. Както в Украйна, така и в Грузия, последствията от конфликта с Русия (военен или икономически), не променят ситуацията в постсъветското пространство. Енергийното предимство на Москва за пореден път запази статуквото и утвърди европейско-руската взаимозависимост.

Периодът на отслабено американско отсъствие от геополитическите конфигурации през последните месеци приключи с инаугурацията на Барак Обама за 44 президент на САЩ на 20 януари 2009 г. Едва ли той ще има стандартните 100 дни, които обикновено се дават на новите лидери, за адаптация. Първият афроамериканец на този пост има достатъчно предизвикателства от вътрешен и международен характер. Надеждите за него за големи, но възможностите за решения – едва ли. Независимо че демократите сменят републиканците след 8 годишно отсъствие, основните външнополитически приоритети драстично не могат да бъдат променени. Верни са думите на новия държавен секретар на САЩ Хилъри Клинтън, че светът не може без САЩ, но и САЩ не може без светът. Това обаче не е светът от 90-те години на 20 век, дори и светът от времето на Джордж Буш-младши. Наследената икономическа рецесия във вътрешнополитически план, нерешените проблеми в Ирак и Афганистан, подписаните в последните дни от управлението на Буш харти за стратегическо сътрудничество с Украйна и Грузия, както и подкрепяната от неговата администрация военна акция на Израел в ивицата Газа, е наследство, което изисква бърза и адекватна реакция. Неизвестна е позицията на новия президент и неговия екип по такива възлови въпроси като политиката към Русия, ЕС, Китай, към държавите от постсъветското пространство, концентрирали в себе си висок процент от световното производство на нефт и газ, към арабските държави. И не става въпрос за

изявленията и многобройните речи, които изпълваха политическото пространство в предизборния период и до встъпването му в длъжност. Този период вече приключи. Дойде времето на действия, които американското общество и светът очакват. Предизвикателствата консолидират силните и пречупват слабите. Остава надеждата, че няма да се сбъдне афоризмът на Ото фон Бисмарк, че всички лъжат по време на избори, преди война и след лов.